

CANAILLE

JAN CREMER BIJ DE BEZIGE BIJ

- Ik Jan Cremer* (1964)
Ik Jan Cremer Tweede boek (1966)
Made in USA (1969)
Sneeuw (1976)
Logboek (1978)
De Hunnen/Oorlog (1983)
De Hunnen/Bevrijding (1983)
De Hunnen/Vrede (1983)
Wolf (1993)
De Venus van Montparnasse (1999)
I paint I write I paint (2000)
De wilde horizon (2003)
Verloren gedichten (2004)
Brieven 1956-1996 (2005)
De Cremer Tapes (2006)
Ik Jan Cremer Derde boek (2008)
Odyssee. Fernweh (2016)
Odyssee. Sirenen (2017)
Jayne (2018)
Odyssee. Canaille (2019)

JAN CREMER

ROMAN

Odyssee
Canaille

2019

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Canaille is het derde gedeelte uit de *Odyssee*-cyclus.

Copyright © 2019 CINC HELVETIA AG

Omslagontwerp Michaël Snitker I.C.D.

Foto omslag Jan Cremer Photo Collection New York

Foto auteur Sacha de Boer

Vormgeving binnenwerk Peter Verwey, Heemstede

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 031 4700 0

NUR 301

debezigelij.nl

Cape Cod is the bared and bended arm of Massachusetts. The shoulder is at Buzzard's Bay; the elbow at Cape Mallebarre, the wrist at Truro; and the sandy fist at Provincetown.

HENRY DAVID THOREAU

Dear Jan

I waited for you over two hours. I am going out with friends. Try to get in touch with me & leave a message at my number.

Love.

ps: I miss you!

NICO

To Jan,

My marvelous future husband.

Lovingly

JAYNE

Adieu canards, canaux, canailles.

VOLTAIRE

Voor Babette

Ik heb geen paspoort en moet dus illegaal de grens over, zoals ik dat vroeger heb gedaan als lid van een bende smokkelaars. Opgegroeid aan de grens en geschoold in het ontwijken van kommiezen en grensbewakers, zijn grensgebieden mijn kroondomeinen en bepalen grensstenen mijn weg. Iedere keer dat ik naar België ging moest ik mij melden bij de marechaussee in Breda. Uit het schaftlokaal werd een jonge wachtmeester gehaald die mij voorreed tot aan de grens, mij dan gehaast overdroeg aan de Belgische grenswacht. Om alle administratieve rompslomp te vermijden had een meelevende Belgische douanier mij op een sluiproute gewezen waarbij ik bij Wuustwezel ongezien en ongecontroleerd op de weg naar Antwerpen kwam. Na achten en in het donker was het het veiligst. Ik rij zoals is uitgestippeld rond de kerk en het dorp uit. Géén richtingborden. De baan is slecht verlicht, op de provinciale weg enkele straatlantaarns met oranje geelachtig licht, die het wegdek doen glimmen. Er waait een harde wind die de auto even doet schudden. Aan mijn linkerkant doemt de witgepleisterde villa op, een rode ballon boven de voordeur en daarnaast een vroeger winkelpand waar in de fluweelzachte schijn van paarse neon en rode lampen de madammekes zitten. In bikini's en babydolls, voor een gloeiende straalkachel. Het hoerenkot eenmaal voorbij rij ik langs zwarte akkers en afgebrande heidevelden door een dennenbos. Langs een paar opritten naar boerenhoeven waar uit de stallen nog licht schijnt. Een hond komt aangerend, volgt mij even happend naar de banden en verdwijnt nablaffend in

de duisternis. Weer langs leeggeschraapte velden, tot in de verte een rij armoedige huisjes opduikt en een klein bakstenen gebouw dat vroeger waarschijnlijk als doorlaatpost werd gebruikt, nu een staminee. Voor de kroeg staat een groepje mannen met fietsen bijeen. Een paar dragen uniformen. Geen oude, in onbruik geraakte slagbomen te zien. Zou ik verkeerd gereden zijn? Door de soms opwaaiende verdorde bladeren in het schijnsel van de koplampen, tegen de voorruit als kiezelsteentjes kletterend, ben ik het zicht op de weg even kwijtgeraakt. Mijn Volkswagen Kever maakt te veel lawaai, vrees ik, hoewel ik op een zo laag mogelijk toerental en niet te snel rijd. Ik glijd over de vochtige kasseien langs het café. Een van de uniformen gooit zijn peuk op de grond en trapt die vonkend uit. Ik heb even hartkloppingen als hij zich omdraait, zich iets bukkend naar mijn nummerbord tuurt. Ik moet nou niet aangehouden worden. De Belgische kommies draait zich weer naar de mannen. Dan wordt het hobbelige plaveisel plotseling omgetoverd tot betonblokken en ben ik op de Bredabaan, richting Antwerpen, en geef gas. Op weg naar vrouw en kind.

224

Ze was op het toneel een kruising tussen een koninginnenpage en een cheeta. Zo wonderlijk mooi en gracieus als ze zich voortbewoog, fladderend als een vlinder, zo licht en teder alsof zwaartekracht voor haar niet bestond. Om meteen daarna als een roofdier op zoek naar prooi over de planken te glijden. Mijn nieuwe liefde, mijn ster, mijn prima ballerina, mijn Perrine. Ze was

van een aangrijpende schoonheid op het toneel. Toen ik haar zag dansen in de rol van stervende zwaan keek het publiek in het Lincoln Center ademloos toe, alsof op dat moment de tijd voor eeuwig stil was blijven staan, waarbij ontroering tranen deed rollen en zakdoeken tevoorschijn werden gehaald. Zij was de absolute, boven alles uittorende ster in allerlei beroemde balletuitvoeringen. Haar fenomenale danse arabesque werd alom geroemd. Zowel in *Het Zwanenmeer* als in *De Notenkraker*, in *Romeo en Julia* of *Les Sylphides*. Wat was ik trots dat ik bij haar hoorde. Als ik haar prachtige lichaam op het toneel zag, haar krachtige gespierde benen – alsof ze door Rodin geboetseerd waren – rondtollend op haar spitzen, in pirouettes die wervelend omhoog leken te stijgen, dwars door het dak van het theater, waarbij de toeschouwers als het ware haar sprongen begeleidden. Na iedere voorstelling oogstte Perrine daverend applaus in de zaal en beschaafd eerbetoon tijdens de afterparty. Waar de elite van New York, in smoking en galajurk, bij haar binnenkomst aan de arm van choreograaf George Balanchine eerbiedig uiteenweek, diep voor haar boog, zelfs op de knieën ging en zij onder boeketten, ruikers, honderden rode rozen en witte anjers bedolven werd. Perrine gold als het absolute toonbeeld van de prima ballerina en het publiek sloot haar in de armen.

225

Ik balanceerde weer eens langs de rand van de afgrond, het ravijn dat liefde heet. Het was uit met Loes, Nana was naar München vertrokken en ik miste haar Duitse koel-

heid, haar alles onder controle hebben. Nico raakte steviger aan de dope en werd meer en meer onbereikbaar voor mij. Want als ik haar weer tegenkwam schrok ik. De weemoed verschuilt zich steeds dieper in haar en ze zeult de Duitse tragiek mee. Ik kon haar niet meer redden. Die tumultueuze verhoudingen met diverse langdurige of kortstondige geliefden deden mij langzamerhand de das om. Ik had mijn eerste grote liefde Loesje jammerlijk in de steek gelaten en met mijn ziel onder de arm ging ik vaak op bezoek bij mijn Belgische balletvrienden, Pascal en Perrine. Loesje en ik hadden vaak, bij hen thuis of in een restaurant, met hen gegeten. Toen Loes voorlopig voorgoed vertrokken was, was het Perrine die mij steeds aanspoorde naar haar terug te gaan.

Pascal en Perrine werden mijn biechtstoel, één en al Belgische gastvrijheid. Ze woonden met z'n allen, het hele balletgezelschap, in een groot pand, 51 West 59th Street, waar uit elke kamer afzonderlijk prachtige klassieke muziek klonk. Op een van de balletfeestjes waarvoor ik uitgenodigd was, ik voelde me thuis in die wereld, al werd ik in het begin met licht wantrouwen bekeken. Vooral door de mannelijke dansers, zachtaardige jonge mannen, jongens nog, gevoelige zielen, die zich eerst terughoudend opstelden. Kwam ik hun wereldje verstoren? Ik had heimelijk flirtende stille bewonderaarsters bij het ballet. Waar we met z'n allen aan tafel zaten met gallons witte wijn en een stomende gamel macaroni, serieuze gesprekken over ballet en vrolijke roddels, werd ik tot over de oren verliefd op een bij het ballet aangespoelde Siberische danseres, Varvara Ilyushina, goudblonde vlechten en lichtblauwe ogen, waarmee ik op aansporing van Perrine

een affaire was begonnen.* Door allerlei omstandigheden doofde deze vlam voortijdig en vertrok Varinka, met de mededeling dat Perrine al tijden stapelverliefd op mij was. Ik had daar nooit iets van gemerkt. De signalen daarvan waren nooit tot mij doorgedrongen. Ik ben een speurder, een bespieder, een observeerder, opgeleid in een verkennerpeloton, zet mij in oorlogsgebied en ik doorzie alles, maar in het eeuwige strijdgewoel van man en vrouw ben ik een onnozele.

226

Als ik voor de wijn zorgde, zorgde Perrine voor het eten. Soms waren er andere dansers van het ballet bij, verliepen de gesprekken luchtig, maar als die vertrokken waren, werden onze gesprekken steeds intiemer en zwaarder. Ik probeerde de signalen op te vangen, keken wij elkaar steeds langer in de ogen, werden de peper- en zoutvaatjes steeds langzamer aangereikt, waren er seinen van ontluikende liefde? Had Varinka mij doelbewust op het verkeerde pad gezet, als een laatste speldenprik? Beide danseressen konden elkaars bloed wel drinken. We waren langzaam tot elkaar gekomen en steeds indringender en openhartiger werd er tussen ons gesproken. Steeds vaker ging ik bij Perrine op bezoek, zorgde ik dat ik in de buurt van de balletstudio was tegen vijven, als de lessen afgelopen waren. Steeds inniger vlochten onze harten ineen, steeds minder geheimen hielden wij over. Bij haar aan tafel werd ik door haar kookkunsten verleid, bij kaarslicht en zachte klassie-

* *Ik Jan Cremer Derde Boek*

ke muziek, zij in een mooi, elegant kort jurkje, een lieve vertederende lach. Ik kwijnde weg bij hoe zij mijn naam uitsprak als ze me riep, met dat zachte Vlaamse accent. Haar enthousiaste reactie op mijn verhalen, haar medeleven met mijn rusteloosheid, haar liefkozende begrip voor mijn onzekerheid omtrent Loesje, die ik nog steeds niet kon vergeten. Mijn begrip voor haar beëindigd huwelijk met haar jeugdliefde Pascal. Alle twee misten wij onze liefdes en gingen we bij elkaar te biecht. We vertrouwden elkaar volkomen en hielden geen geheimen meer over. Mijn gevoel voor haar groeide als een onstuitbare bamboestengel die steeds dichterbij mijn hart kwam.

Ik twijfelde, overvallen door onzekerheid, toen ik door Loes, hoewel ze vanuit Parijs aan een nieuw leven begonnen was, gebeld werd, de laatste dag van maart. Ze had een langdurig contract met de beroemde modefotograaf Willem Klein afgesloten en zou het komende halfjaar in Hôtel La Louisiane bivakkeren. Waarom kwam ik niet over, zij zou het ticket betalen want ze wist dat ik nog steeds diep in de schulden zat. Weer sloeg die twijfel toe terwijl ik hoopte dat er even een rustperiode tussen ons was ontstaan, hoewel haar naam in mijn hart gekerfd stond. Het vuur van de onrust brandde weer onder mijn voetzolen.

227

Perrine was een bijzonder knappe meid, haar zachte melodieuze stem met die geruststellende en warme Vlaamse woordenschat, een oogstrelend lichaam, een ongenaakbare gracieuze verschijning, een compleet onafhankelijke en onbenaderbaar lijkende vrouw. Een

rots in de branding. Ambitueus: zij streefde naar volmaaktheid in haar beroep en daar deed ze alles voor. Pascal en zij kenden elkaar sinds hun jonge jaren van de balletacademie. Toen Perrine naar New York was verhuisd – zij was de eerste balletdanseres die door het Nederlands Ballet aan een toonaangevend New Yorks balletgezelschap werd ‘verkocht’ – ging Pascal haar later, met enige tegenzin het zoete Nederland verlatend, achterna. Ze hadden een verstandshuwelijk, maar Pascal kreeg gaandeweg moeite met zijn rol in het ballet waar Perrine de toon zette, en hij een onbelangrijke rol in het corps de ballet vervulde. Steeds heviger werden de ruzies tussen hen, steeds vaker ging Pascal er met andere meiden vandoor en steeds lustiger greep hij naar de fles. Hij zou nooit verder komen in de hiërarchie van het ballet en op zekere dag was hij vertrokken, er voorgoed vandoor met Betty-Jo. Een latino, een donkerharige en luidruchtige burlesque-danseres zonder enig fatsoen die haar kunsten vertoonde in versleten nachtclubs. In alle opzichten het tegenovergestelde van de klassiek geschoolde en erudiete Perrine. Zij was nu alleen en ik was alleen. Twee vereenzamende zielen die elkaar in stille wanhoop opzochten maar door de ontstane vriendschapsband – we waren min of meer broer en zus geworden – van de afgelopen jaren leek er een zwaar gordijn tussen ons in te hangen. Door de opmerking van Varinka was ik toch nieuwsgierig geworden naar sporen van gevoelens van Perrine voor mij, maar niets wees daar in het begin op. Ik werd voor een diner bij haar thuis uitgenodigd, op haar vrije dag stond ze de hele dag in de keuken, Perrine had twee interesses, ballet en gastronomie,

en zette mij de heerlijkste gerechten voor.

Ik smulde en werd liefdevol door haar verwend. Een *Feinschmecker* zou ik door haar kookkunst niet meteen worden. Ik was een kettingroker. Een volle asbak naast een vijfsterrenschotel.

Voordat ze de deur had geopend kwamen de heerlijke geuren mij al vanaf de drempel tegemoet. Er stond een forse lamsbout in de oven, bijna klaar om opgediend te worden, die ze, gebukt voor de oven, om de paar minuten met het goudkleurige braadvocht overgoot. Dikke tenen knoflook zaten diep in de donkerbruine korst geperst. Zij kookte, ik deed de wijn. Voor een paar flessen sauternes, de wijn die volgens mij het best bij de gigot d'agneau paste, moest ik de kleine supermarktjes aan Second Avenue afstruinen. Franse wijnen werden amper in de New Yorkse slijterijen verkocht. In het rommelige Hongaarse winkeltje had ik ze gevonden. Ik kocht de laatste drie flessen sauternes en meteen een fles Cubaanse rum, die Perrine na de lamsbout over de in sinaasappelsap gedrenkte crêpes suzette zou gieten, waarbij de vlammen bijna de lampenkap verschroelden.

Steeds inniger ook werd onze verhouding, steeds heftiger ging mijn hart tekeer als ik bij haar op bezoek was. Als ik gadesloeg hoe ze at, hoe gracieus ze haar wijnglas naar haar lippen bracht. Hoe ze lachte, spontaan schaterlachend, mooie witte tanden. Als ik haar nakeek, haar bevallige lichaam, haar benen met die typische tred, de duckwalk, de eendenpas, de tred van de ballerina. Haar blonde haren en azuurblauwe ogen, de lieve en zachtvaardige oogopslag. Ze hield niet echt van uitgaan, niet van de

wereld van glamour en glitter waarin ze zich moest wentelen. Ze stond bijna iedere avond al in de spotlights op de planken. Bij mij voelde ze zich thuis, dus nam ze mij voortaan op sleeptouw als haar aanwezigheid niet gemist kon worden. Ze hield van rust en regelmaat na het werk maar moest beroepsmatig naar premières, recepties en after-party's om haar gezicht te laten zien. Steeds vaker keken wij elkaar met omfloerste ogen aan als wij samen te midden van een druk converserend chic gezelschap stonden. We hadden ons als het ware beiden gefileerd, waren onder elkaars huid gekropen, tot diep in onze beide zielen doorgedrongen. Het deksel moest op de glazen pot met ons zelfmedelijden geschroefd worden. De jacht afgesloten, de jachthoorn geblazen. Het was tijd voor *Waidmannsheil*.

228

Hoe kon ik Perrine mijn liefde verklaren, hoe kon ik haar veroveren. Ik ging mijn zevenentwintigste verjaardag vieren met vrienden. Een kroegentocht aan de overkant van de Hudson, naar duistere tenten, nachtcafés en illegale casino's rond Palisades Amusement Park en Coney Island. Mijn vroegere chauffeur zou ons als vriendendienst de hele avond en nacht in zijn limousine rondrijden. Maar eerst gingen we bij de 59ste straat langs, had ik plotse-ling besloten, want ik wilde Perrine meenemen. Ging ze mee dan maakte ik een kans bij haar. Was ik misschien te enthousiast? Ik wilde korte metten maken met mijn onzekerheid. Ik besloot het risico te nemen. Verrast mij te zien deed ze open. Hoewel het nog vroeg in de avond was had ze haar pyjama aan en had ze zich al afgeschminkt. Ze was

in mijn ogen zo nóg mooier. Ze kon niet mee want had de volgende ochtend zware training voor de boeg voor een nieuw ballet. We spraken precies een week later af. Zelfde tijd, zelfde adres, dan was ze vrij.

229

Perrine was net die week uit het pand met de balletmensen vertrokken. Ze wilde privacy, was al een tijd op zoek geweest en had een nieuw adres gevonden. 41 West 47ste straat. In Hell's Kitchen. Om de hoek bij Times Square en op een steenworp afstand van de roemruchte 42nd Street. Een armoedige en onrustige buurt die werd beheerd door *loan sharks*, huisbazen die als de huur niet op tijd betaald was je een lening met woekerrente voorstelden, anders gas en elektriciteit afsloten of de hele inboedel op straat zetten. Ik mocht pas komen als ze het ingericht had. Ze verwelkomde mij in een klein appartement, pas geschilderd, helder, schoon en licht. Zoals alle balletdanseressen die ik gekend heb hun 'thuis' hadden ingericht. Een berg schoenen en spitzen in 'n hoek. Een groot boeket kleurrijke bloemen, een grote spiegel waarbij in de lijst bosjes droogbloemen, gelukstelegrammen en ansichtkaarten geklemd zaten. Ik woonde soms kort, soms lang met ze samen. Balletdanseressen betekenden voor mij contact met schoonheid in een andere en zachtere wereld.

Beneden op straat stonden de koffers en dozen, de pakken en spullen van de vorige eigenaar die Perrine abrupt had weggedaan en die niet veel later compleet verdwenen waren. Veel Cubanen, dokwerkers, drugpushers en zwarthandelaars als burens.

Eindelijk waren we bij elkaar en deelden voor het eerst ons bed, precies een week na mijn verjaardag. Een soepel lijf zo lenig als van een atlete op de evenwichtsbalk. Ze was zo lief en zo zacht. Ik koesterde haar gespierde torso, haar goddelijke benen, streelde haar stevige borsten, ineengestrengeld kropen wij in elkaar en speelden afwisselend voor wolf en wolvin, niet gehinderd door de verflucht en het kabaal van buiten, de sirenes van politie, ambulances en brandweer die de hele nacht klonken, het gegil van verdwaalde toeristen die beroofd werden, het geschreeuw van junkies op zoek naar drugs. Het zware vrachtverkeer kwam langzaam op gang en geklemd tussen haar stevige dijen droomde ik weg bij haar zachte, zo warme en liefkozende stem en gleeed ik tot het ochtendgloren telkens weer in haar.

230

Terwijl Perrine hele dagen in de balletstudio uptown aan het trainen was, 's avonds moe en afgemat terugkomend met een zware tas vol nog van het zweet natte en nadampende trainingskleren, was ik overdag aan het werk in mijn atelier in het Chelsea Hotel. We spraken af, als er geen voorstelling of belangrijke repetities op het programma stonden, dat we na een zware dag uit gingen eten. Ik nam haar mee naar mijn favoriete Libanese, Duitse en Hongaarse restaurantjes, met plastic tafelkleedjes en karaffen huiswijn, zij mij naar haar voorkeur: chique Franse en Italiaanse klasserrestaurants met damasten tafelkleden en servetten. Telkens weer raakte ik onder de indruk van het gemak waarmee zij in het Frans of Italiaans converseerde

met de chef-kok of de eigenaar van de zaak, waar ze met alle egards werd behandeld. De prima ballerina van het beroemde balletgezelschap in de zaak. Daarvoor kwam de chef-kok graag uit de keuken om recepten met haar uit te wisselen. Perrines privéleven speelde zich bij voorkeur stil en teruggetrokken af en mijn wereldje was haar onbekend. Soms als wij naar een off Broadway-theatervoorstelling of een jazzcafé in de Village waren geweest, in een van de vele eettentjes of in Max's Kansas City hadden gegeten, bleven we overnachten in mijn appartement. De gasten van het Chelsea Hotel en de bezoekers van de El Quijote Bar beneden vertoefden voor haar in een compleet andere wereld, een wereld die zij op afstand wilde houden.

Regelmatig aten we wel in de El Quijote,* de Cubaans-Spaanse specialiteiten, de lobster tail in boter, de *sopa de ajo* en de *paella catalan*, maar aan de bar hangen deed ze alleen om mij een plezier te doen, uit solidariteit. Dan zat ze wat onwennig en terughoudend op de barkruk en kon niet wachten om er vanaf te glijden. In het begin sleepte ik haar mee naar mijn favoriete kroegen, ze hield niet van luide populaire muziek, Tsjaikovski, Prokovjef en Mahler waren haar voorkeur, dronkenmanspraatjes aanhoren en oeverloos geklets van de Hollandse klaplopers die mij omringden verveelden haar algauw. Ik was van jongs af aan gewend om na vijven de kroeg op te zoeken, iedere namiddag kwam ik in de El Quijote om later naar een ander café of rauw feest af te zakken. Nu kwam ik er ook

* *Terwijl ik dit schrijf krijg ik bericht uit New York dat El Quijote na negentig jaar definitief gaat sluiten.*

minder vaak. Ik was ook solidair met haar want zij moest iedere ochtend al vroeg op. De beroemde schilders en schrijvers waarvan ze de werken niet kende, Warhol, Lichtenstein, De Kooning of Tennessee Williams, imponeerden haar matig, wereldbekende namen uit de popmuziek, Dylan, Joplin, Hendrix, die naast haar aan de bar zaten, zeiden haar niets. Het was haar wereldje niet.

231

Op een vroege ochtend, ze had zware repetities voor de boeg, toen ze sandwiches – pikante kalkoen, ijsbergsla, mayonaise, dill pickle – bij de delicatessen naast het Chelsea ging halen, kwam ze even later bleek en ontdaan terug. Ze was door een haar totaal onbekende meid lastiggevallen, die had haar expres agressief aangestoten, was tegen haar op gebotst, was bij de kassa voorgedrongen en had haar ‘Leave him alone you bitch’ toegesist. Lang donker haar, brede jukbeenderen en kastanjebruine ogen die haar fel en uitdagend hadden aangestaard. Perrine begreep er niets van. Dat moet Darja geweest zijn, een Joods-Russische stripper die vaak in de bar rondhing. Een indrukwekkende schoonheid maar met een onvoorspelbaar opvliegend karakter, waar ik een paar keer mee uit geweest was. Een jaar ervoor had ze mijn Engelse vriendin Melanie ook al aangevallen, aan haar haren getrokken, in dezelfde zaak. Ze was toen totaal hysterisch geworden en tierend en scheldend de deli uitgezet.